
OPOMINJAJOČA ZBIRKA SLOVSTVENE FOLKLORE IZ PREKMURJA

MARIJA STANONIK

Zlepa se katera slovenska pokrajina ne more pohvaliti s strokovnjakom, ki bi po svoji strokovni afiniteti še iz daljave tako bedel nad njo, kakor slavist in etnolog prof. dr. Vilko Novak skrbi za svoje ljubljeno Prekmurje. Že od mladeniških let spremlja in raziskuje njegovo kulturno delovanje v širšem (etnologija) in ožjem pomenu besede (slavistika).

Ena od spodbud za to njegovo prizadevanje izhaja iz ugotovitve, da so naporji za ohranitev narodne identitete Slovencev, ki so živeli pod ogrsko oblastjo, tistim njihovim rojakom, ki so se klanjali avstrijski kroni, še zmeraj premalo znani.

Tokrat je posebno slovstvene folkloriste razveselil s sadovi zbirateljskega dela Števana Kūharja (Bratonci 1882–1915), ki se bi utegnil razviti v obetavnega kulturnega delavca, ko ga ne bi onemogočala dolgoletna jetika in končno pobrala prezgodnja smrt. Kljub vsem nadlogam je pustilo Kūharjevo delo neizbrisne sledove v deželi onkraj Mure, predvsem z dragoceno zbirko folklornega gradiva in nekaj lastnega slovstvenega oblikovanja ter poskusom slovnice iz govora okolja, v katerem je bil doma.

Knjiga *Ljudsko izročilo Prekmurja* (Pomurska založba, 1988) prinaša po zaslugi Vilka Novaka na enem mestu celotno Kūharjevo folkloristično bero in je po tej plati monografska in avtorska, zato je prav, da je na naslovnici

to tudi nesramežljivo priznано. 210 pesemskih in 182 proznih enot, od katerih jih je 26 napisanih v tedanji knjižni prekmurščini, nekaj čez 100 pa je pregovorov in drugih rekov ter psokv in vzdevkov.

Vilko Novak je knjigi dodal uvodno besedo z naslovom Števan Kūhar in njegovo delo, v katerem nadrobno popisuje Kūharjevo življenje, njegovo delo pa je razdelil v štiri enote, in to: Narodno-obrambno delo, Zapisovanje ljudskih pesmi, Kūharjevi zapisi ljudskih pripovedi, pregovorov in rekov, Kūharjevo slovnično delo.

Za pravilno in pravično ovrednotenje strokovnega in publicističnega dela Števana Kūharja je nujno »poznati politično, narodnostno in splošno kulturno ozadje v življenju prekmurskih Slovencev v njegovem času, trdi Vilko Novak in z nekaj kritičnosti ugotavlja: »O vsem tem je bilo sicer v zadnjih desetletjih mnogo napisanega, toda premalo prebranega in upoštevanega.« Pomadžarjevalna politika je največ ob sodelovanju učiteljstva naperila svojo ost proti narodno zavednim posameznikom, posebej ji je bil trn v peti »najveljavnejši predstavnik slovenstva dr. Franc Ivanocy«, ki je javno opozarjal na gospodarsko zanemarjanje Prekmurja, se zavzemal za poimenovanje »szloven« (= slovensko) namesto uradnega »vend« in s tem za enotnost Slovencev na obeh straneh Mure. Najhujše napade je doživljalo šir-

jenje mohorskih knjig in z njimi slovenski knjižni jezik in njihova narodnostna vsebina. Madžari so skušali preprečiti širjenje slehernega slovenskega tiska in stike čez Muro. V takem ozračju pritiska je potekalo življenje prekmurskega Cepenkovca. Kot najslavnejši makedonski zbiralec slovsstvene folklore se je namreč tudi Š. Kūhar izučil krojaštva, z velikim trudom je še končal gimnazijo, seveda madžarsko, nadaljnji študij pa je moral zaradi bolezni opustiti. Dokler je mogel, je obiskoval prekmurske kraje, zapisoval njihovo ustno izročilo in proučeval jezik, in čeprav je bilo za življenja objavljeno le del tega njegovega truda, so njegov pomen priznali že ob njegovi smrti. Tedaj so poudarjali tudi njegovo vlogo pri uvedbi slovenskega črkopisa (gajice) v pisanju »ogrskih Slovencev«, v katerem so l. 1913 začeli tiskati prvi prekmurski tednik Novine. Bil je torej eden najpomembnejših delavcev za narodno prebujenje svojih rojakov. Nadvse pomembno je bilo njegovo pisanje in prekmurska glasila, zbiranje in objavljanje folklornega izročila, širjenje slovenskega tiska s štajerskega porečja Mure in njegovi stiki s slovenskimi izobraženci v tedanji Avstriji. Ne nazadnje je spodbudno deloval njegov živi zgled in vpliv na prekmurske izobražence in vsakogar, s komer je prišel v stik. Tako Vilko Novak, ki je tudi uredil Kūharjevo v pričujoči knjigi objavljeno gradivo. Sklepa, da je Avgust Pavel nagovoril Kūharja s posredovanjem prijatelja Mihaela Sreša za zbiranje pesmi okrog l. 1909. Ko skrbno razčlenjuje potek Kūharjevih objav pétih folklornih besedil, ugotavlja celó, da sta z dijakom Ivanom Jeričem pripravljala njihovo samostojno zbirko, in to približano tedanji knjižni prekmurščini. Novak visoko ocenjuje Kūharjevo zapisovanje pe-

smi, saj se po njegovem lahko meri z zapisi poznejšega velikega jezikoslovca Antona Breznika, ki je tudi zapisoval pesmi v svojem domačem kraju. To navaja k misli, da je najbolj posrečeno in tudi strokovno najbolj zanesljivo, če je mogoče, da izhajajo zapisovalci iz tistega narečnega okolja, v katerem zapisujejo.

Seveda je mogoče pritrđiti V. Novaku, da imajo Kūharjevi zapisi veliko jezikoslovno, a tudi folkloristično in estetsko vrednost, ker se trudijo podati živo ljudsko besedo »v vsej njeni pristnosti in polni pesniški melodioznosti«. Po sporočilni plati pa so pomembni tudi zaradi vsebinskega, motivnega in pesniško izraznega bogastva in ne nazadnje zaradi dokazov, ker pričajo, da so (bile) tudi Prekmurcem splošno znane tiste snovi kakor sosednjim Štajercem in Prlekomi in so torej v najtesnejši zvezi s pesmimi iz drugih slovenskih pokrajin sploh.

O pobudah za zapisovanje prozne folklore so podatki bolj konkretni kot za pesmi. Sprožil jih je K. Štrekelj, ker da se iz proznih zapisov dá bolj prepričljivo ugotavljati jezikovne posebnosti kakor iz pesmi, ki so prinešene večinoma od drugod. V. Novak nazorno pojasnjuje, kako se je Š. Kūhar razvijal od amaterskega v profesionalnega zapisovalca. Sprva ni zapisoval skladenjsko in slogovno dobesedno tako, kot so mu pripovedovali, ampak je – kot se to dogaja še dandanes – pripovedi sam oblikoval. Od tod v prvi seriji tovrstnih objav v ČZN 1910 marsikdaj uporaba oblik in besed, ki jih narečje ne pozna, npr. veznik i namesto pa; dal se je tudi zavesti književni prekmurščini in je namesto končnice -n pisal -m.

Nekaj napak je zagrešil Štrekelj, ki je dobil v roke njegove zapise, nekaj jih je nastalo pri kočljivem

tisku. Naslednje leto so objavljeni zapisi, prav tako v ČZN, že bliže narečni izgovorjavi in fonetičnemu zapisu, kar je rezultat Kühharjevega temeljitega učenja materinščine in proučevanja dólinskega narečja, katerega slovnico je že začel pripravljati. Toda ko je Štrekelj l. 1912 umrl, je Kühhar izgubil svojega dobrega svetovalca in vodnika. Avgust Pavel je bil zadovoljen s Kühharjem glede napredka v fonetičnem zapisovanju – s pridržkom le do popolnoma ustreznega zapisovanja vokalov.

Kot hujšo pomanjkljivost pa tudi pri drugi seriji objav omenja Števanovo samostojno prikrajanje od ljudi slišanih besedil, tj., da torej pripoveduje on in ne ljudstvo, čeprav v natančnem ljudskem jeziku. Še zmeraj je torej čutiti nekolikanj izgube ljudskega sloga in načina neposrednega pripovedovanja. A V. Novak ga upravičeno zagovarja, da je bil pač samouk, ki pa je kljub temu dosegel zavidljivo raven svojega početja, ki se ga ne bi sramoval niti strokovnjak. Sploh pa: komaj kateri slovenski zapisovalec je ohranil toliko ljudskega sloga kot prav Š.

Kühhar. Zato, ker je stalno živel med ljudstvom in imel izreden čut za njegov jezik, ki ga je, po lastnih besedah, tudi silno ljubil.

Na koncu dodane pripovedi, ki jih je Kühhar objavljajl v pravopisu tedanjih prekmurskih publikacij so kljub jezikovno manj popolnim zapisom nadvse dragocene, saj omogočajo dober temelj za primerjalno študijo, v čem so razločki med posameznimi vrstami zapisov pri enem in istem avtorju. V. Novak se zaveda strokovnega prispevka, ki ga je doprinesel z ureditvijo Kühharjevega folklorističnega dela, saj, sedaj zbrano na enem mestu, naravnost vabi k različnim poglobljenim obravnavam. Hvalevredno je tudi, da se je uredniku v spremni besedi posrečilo približati tudi zbiralčevó osebnost, k čemur prispevata tudi njegova fotografija in rokopis v pismu Matiji Murku. S tem je dal tudi dovolj ustrezen vzorec, kako predstaviti javnosti zaslužne slovenske zbiralce slostvene folklore. Tudi tu ima slovenska folkloristika še veliko dolgov: Matija Valjavec, Gašper Križnik, Franc Kramar idr.